

Ablak

SZIRMAI KÁROLY (ÚJ) SÍRJÁNÁL

B O R D Á S G Y Ő Z Ő

Szabad-e a sírokat bolygatni? – vetődik fel bennem a kérdés Szirmai Károly új sírhantja fölött, s válasz helyett legszívesebben elsírnám magam. Nem az embert akarom siratni, akit itt ma másodízben temetünk, hanem mindazt, amit hagytunk, hagyunk pusztulni, magától értetődően temetőinket is. Nemrégiben még ezeket a temetőket igen kifejező szóval sírkerteknek neveztük, minthogy azok is voltak, még ha nem is minden síron nyílt virág, volt mindig gondosan körülnyesve a bukszus vagy beültetve dús iuniperiusszal, mint manapság. Azok voltak gazfelverte állapotukban is, mindenszentekig, hogy aztán leginkább megkapálva, rendbe téve várják a telet és a következő tavaszt.

Visszasírom ezeket a sírkerteket, mint ahogy az időközben teljesen elhagyatottá vált felekezeti temetőket, a német, a zsidó és az örmény temetőkről nem is beszélve, mert látom, hogyan fogjuk egy szép napon fölszántani és bevetni őket, vagy éppenséggel valami betonkolosszust húzni föléjük. Múltunk egy s nem is akármilyen csekély részét semmisítjük meg ezzel, s ezért sírom vissza azt a verbászi állomás melletti temetőt is, ahova Szirmai Károlyt tizennyolc évvel ezelőtt éppen ezen a napon temettük. Ez a sírkert időközben annyira elhagyatott és elhanyagolt lett, hogy már fosztogattak is benne.

Vigasztalódjam inkább? Vigasztalódom: azzal, hogy ebben a temetőben most jól le lesz cementezve írónk, s többé nem fenyegeti az a veszély, mint ott, hogy pecsétgyűrűjéért és aranyfogáért feltörjék kriptáját és kiforgassák koporsójából.

Ha élne, Szirmai Károly nyilván jobban meg tudná fogalmazni annak a halottnak a sorsát, akinek most ő a főszereplője. Egy életre szóló irodalmi témájául választotta a halál leírását, novelláinak zöme éppen a halál árnyékában játszódik. Írói látószögébe mindig befogta hol a halál beálltának a pillanatát, hol pedig az ezután következő perceket. Ő csak az élők számára

gyűjtotta föl az éjszakákat, de legmerészebb vízióiban sem jutott el addig, hogy a halottak számára gyűjtson fényt az örök sötétségben. Az élet azonban mintha tovább írná a művét!

Fölháborodni kellene ezen is. De most nem azért álljuk körül a friss sírt, hanem hogy magunkba szállva elismerjük kudarcainkat, s számba vegyük eredményeinket. Hogy beletörődjünk abba, ami így van? Hogy ne törődjünk bele, hogy így van. Pontosan úgy, ahogy novellabeli hősei teszik. Nem ünnepelni jöttünk ma, ékes szavakat hangoztatni, csupán tudomásul venni az átköltöztetés tényét, s üzenetet hozni új nyugvóhelyéhez: születésed centenáriumán emlékeztünk és emlékezünk rád, most éppen egy készülő tanácskozással és napokon belül megjelenő összegyűjtött műveid első kötetével. Hogy többet is kellett volna tennünk, nem vitás, rajtunk múlt.

Nézem, szebb ez a paraćini márvány borította sír, de számomra kedvesebb volt az az egyszerű falazótéglából körülrakott régi kripta. Ezt tudomásul veszem, gondolatban viszont amahhoz ragaszkodom, amikor ismétlem kimondom: Nyugodj békében!

Titoverbász, 1990. október 6-án

FÜZFASÍP (IV.)

A WILHELM-RÁK

– Harap-e a hal, tanár úr? – kérdezte Vécsei Béla vízmérnök Sauer Jakabtól, amikor biciklivel elkarikázott mögötte a töltésen. Mire a tanár elpanaszolta volna, csak néhány apró keszeg és kárász akadt eddig a horgára, amelyeket vissza is dobott, már csak a levegőben úszó kalapot látta, s azt a mozdulatot, amellyel mintha azt jelezte volna neki, visszajövök hamarosan, várjon meg. Lehet, hogy mondta is, de a közeledő gőzös elnyomta a hangokat, talán a füzesbe szorította ki, a kiscsatorna partjára, ahol éppen Wilhelm, a félnótás keresgélt valamit. A bicikliről megemelt kalapon meglepődött Sauer, mert Vécsei eddig nem volt túl udvarias hozzá, sőt nagyon is tartózkodóan viselkedett. Eszébe jutott, miként adta tudtára azon a tavaszi kaszinóbeli beszélgetésen, hogy ő még nem avatkozhat a nagyok dolgába. Vécsei akkor a csatorna jelentőségéről és a becsei Túr-féle kapu átzsilipezési megoldásairól tartott előadást, és a vitában ő is el akarta mondani, milyen korszakalkotónak tartja a kanálisépítést, elsősorban azért, mert addig errefelé csak káka meg nád nőtt, most meg, lám, az ipari növények paradicsoma lett ez a föld. Vécsei erre láthatóan gúnyos mosollyal adta tudtára majd ötven ember füle hallatára: egy fiatal természettudósnak illene tudnia, hogy rizs is termett itt bőven a csatorna megépítése előtt. Mit jelentsen ez a kalapemelés? Baráti gesztus? Nem volt ideje sokat töprengeni, s ha lett volna is, csak azzal magyarázhatta volna, hogy Vécsei fia most iratkozott a gimnáziumba. A hintázó tollat kezdte figyelni, mert nem tudta, hal piszkálja-e a csalit, vagy a távolodó hajó hullámai járatják a táncot ezzel az érzékeny szerkezettel. Hajó volt, mert amint a hullámok csillapodtak, a toll is, mint valami törpe öregember, ha leül pihenni, úgy nyugodott meg a víz felszínén. Nem is lesz ma hal, gondolta magában, nem gyarapodik a szertári állomány. Pedig ő csak azért horgászott, hogy gazdagítsa a gyűjteményt, amelyben eddig már pontosan egy tucat különböző fajta volt, mind ő fogta, s dicsekedett is büszkén tanár kollégáinak nemegyszer: „Ez mind a saját

termésem”, mintha legalábbis borospalackok álltak volna a szertári polcon, nem preparált halak. Ott sorakozott már a harcsa, a ponty, a süllő és annak alfaja, a kőszüllő, a kárász, a tarka menyhal, a csapó, a sügér, a keszeg és kettő a durbincsök közül, a vágó- és a selyemféle. Ismerte mindegyiknek a tulajdonságait, de a fajták számszerű gyarapodását is úgy számon tartotta, mint a kezdő műgyűjtő a képeit. A halaknak tudott legjobban örülni, látta ezt mindenki a városban, sőt mert híre ment első csatornabeli sétájának, amit ő ugyan csak Székely igazgató úrnak mesélt el, a diákok ki is találták számára a Nagyhal ragadványnevet.

Hal nemigen lesz ma már, ismételte némi bosszúsággal, s talán jobb is lett volna otthon maradnia, ahogyan Aranka, a felesége szerette volna. A zsilipnél ugyanis nagy volt a készülődés, ami azt jelentette, újabb hajót úsztatnak át. Hiába, amint ilyenkor októberben beindul a munka a gyárban, végé a horgászidénynek, pedig csak most lehetne igazán szépeket fogni. Merült a toll, s bár ösztönös mozdulattal rántotta meg a botot, már ficánkolt is rajta valami. Az alacsonyan járó kora esti nap úgy csillogott a víz tükrén, hogy elvakította, s nem láthatta, mi akadt a horogra. Amikor a kezével elkapta a zsineget, fölcillant a szeme: törpeharcsa. De azonnal csalódnia kellett, mert alig lehetett tíz centinél hosszabb, tehát preparálásra alkalmatlan. Vissza akarta hajítani, ezért igyekezett szakszerűen kiszedni a horgot a hal szájából, hogy meg ne sértse nagyon, de miután ezzel megvolt, mégsem úgy döntött. Jó lesz az új esővizes kútba víztisztítónak, gondolta. Újabb gilisztát rakott a horogra, s ahogy bevetette, már süllyedt is a toll, s egy újabb hal repült a csónakjába. Nyilván az ikerterstvére, villant át az agyán, olyan egyformák. Azt is bedobta a haltartó kasba, amely fából készült, de belülről drótháló borította, úgyhogy biztos lehetett benne, a kis halak nem tudnak kibújni belőle. Valami furcsa mohóság kerítette birtokába, na még egyet, meg még egyet. Hiszen mintha csak az ő kedvéért költözött volna ide a csónakjához ez a raj, hogy a telhetetlenség bacilusával fertőzze meg, amelyet aztán nehéz kiirtani.

Már a hatodikat vagy a hetediket rántotta ki, amikor a háta mögött a füves rézsűre fektette kerékpárját Vécsei mérnök, s jött feléje:

– Látom, megindult.

– Meg, mérnök úr, nézze! – Jobb kezével egy kicsit megemelte a vízben álló kast, de Vécsei semmit sem láthatott, a ballal viszont a botot tartotta, mereven figyelve a tollat.

– Akkor nem is zavarom, pedig beszélni szerettem volna magával.

– No, mondja csak, hallgatom.

Az elragadtatás, a szenvedély most erősebb mindennél, s azt hitte, ha a vízművek igazgatója beszélni akar vele, ez történhet úgy, hogy ő közben a halat lesi. Pedig megtanulhatta volna már, hogy a város harminc-egynéhány

tekintélyes polgára, akik közé Vécsei is méltán tartozott, mint mindennek, a beszélgetésnek is megadja a módját. Mert ezek az emberek ilyenek voltak, csak ritkán siettek, mint az imént éppen a mérnök, s ha mégis, annak különös oka lehetett.

Vécsei hallgatott, de amikor a tanár feléje fordult, hogy jelezze, hallgatja, a mérnök olyan kérdőn nézett rá, hogy tekintetéből azonnal megértette: vagy abba hagyja a horgászást, vagy ez az ember soha többé nem áll vele szóba. Elvégre Vécsei az idősebb és az őslakó, ő meg a betelepült, akivel az itteniek nem állnak le mindjárt cimborálni. Letette hát a botot, és kilépett a csónakból.

– Az almanachról akarok magával beszélni – mondta, szemmel láthatóan elégedetten, hogy a tanár felfogta, ha ő közölni akar vele valamit, az fontosabb akár egy nagy süllőnél is.

– Épp az imént gondoltam arra, megírta-e a csatorna történetét. Mert én már átadtam az írásom Stein úrnak.

Vécseinek most megint az agyába nyilallt, milyen pimasz is ez a tanár. Még hogy ő megírta-e! Hát megírta már tízszer is, s ha történetesen ezt az írását elfogadják, akkor úgy rendre utasítja Sauert, hogy az csak itt-ott szedi össze magát. De most le kellett nyelnie ezt is.

– Megírtam – mondta nyomatékosan, amiből Sauernek azt is meg kellett értenie, rosszul fogalmazott az imént –, át is adtam, éppen erről akarok magával egypár szót váltani. Nem fogadták el közlésre. Az enyémet sem, meg ha jól hallottam, a magáét sem.

Sauer, mintha horogba harapott volna, úgy szisszent föl, s máris Stein zsinégén érezte magát, amint tehetetlenül kapalózik. Tekintete Vécseit a kifogott hal düledt szemére emlékeztette, és hagyta, hadd vergődjön egy kicsit. Sauer nem bírta sokáig a hallgatást:

– Az nem lehet, hogy elutasítsák.

– De lehet, tanár úr, ma beszéltem Steinnel. A maga írásáról nem sokat tudok ugyan, de nyilván ugyanaz a kifogás érte, mint az enyémet: nagyon szakmai, sok benne az adat, nem eléggé olvasmányos.

– Mi nem lírai verset írunk, hogy a gyerekek az iskolában szavalják – fakadt ki Sauer, de a fejében ott motoszkált, hogy az ő írása valóban hemzseg a sok adattól. Mi mindent bele nem írt a földművelésről, a föld minőségéről, az ipari növények elterjedéséről, pedig még egy táblázatot is készített. És azt is bebizonyította, hogy a rizstermelés itt nem kifizetődő, mert keveset terem, és rossz minőségű. Már megint ez a rizs! Hát ezen jött össze ezzel az emberrel. Csak nem valami csapda lesz ez?

– Nézze – folytatta a vízmérnök, még mindig ott állva a parton, a csónak közelében –, én föltérképeztem Kiss József munkáját egészen nyolcszáz-kettőig; külön fejezetben tárgyaltam e víz történetét hatvannyolcig, s leírtam a

zsilipkamra három évvel ezelőtti felújítását. Persze, hogy hosszú a szöveg, de én már egy könyvet is írtam erről, és egész könyvtárnyi anyagot gyűjtöttem be. Húsz éve csinálom, érti?

Sauer érzett valami mást is, amit most nem mert kimondani. Hallotta ugyanis Stein doktortól, hogy felsőbb utasításra ki kell szerkeszteni azokat a szövegrészeket, amelyek „nemzetbiztonsági szempontból” kárt okozhatnak. Vécsei írásában nyilván ilyenekről is szó lehet. De az övében?

– Várjon, összeszedem a botokat, aztán indulhatunk együtt – mondta. Lába azonban nehezen vitte vissza a csónakhoz, úgy érezte, mintha éveket öregedett volna, lelkébe valami keserűség költözött. – Mondja, mérnök úr, vannak-e a cikkében bizalmasan kezelendő adatok? – kérdezte, amikor visszament hozzá.

– Hogy érti ezt?

– Valami olyasmi, ami a főispán úrnak sem tetszene, valami bizalmas dolog.

– Én csak azt írtam meg, hogy egy ötlet nyomán itt százezrek jutottak földhöz, hogy ez itt egy paradicsom lett. Hát nem? Meg azt, hogy most, tizenkettőben már több mint háromezer hajó és ezeröttszáz tutaj halad itt át évente. Leszámítva a telet, ez naponta körülbelül tizenöt. A zsilipméreteket pedig már a Vízügyi Közleményekben is közöltem. Azt viszon, hogy „édes hazánk elhagyatott kis sziget a velünk nem rokon nemzetek tengerében”, s hogy „a szenge gyermeklelkekbe mi oltjuk a honszerelmet”, megírta a maga direktora, ez nem az én dolgom. Én nem vagyok sem pap, sem tanár. De ha már a politikáról van szó, mert biztos vagyok benne, hogy belejárt-szott, elmondom, hogy maga is tudja: a szorgalmas német bevándorlók miatt épült meg ez a csatorna, s nem mimiattunk, magyarok miatt. Bécs ugyanis velünk nem sokat törődött, magukkal, németekkel viszont igen.

Új volt ez Sauer Jakab számára, mint sok minden, de meggyőzően hatott az egyszerű érv. Micsoda egyszerűek a nagy igazságok – gondolta.

– Guten Abend – köszönt rájuk Wilhelm, a vigyori képű, kopaszra nyírt falu bolondja, mezítelen lábával a port rugdosva feléjük, kezében kosarat tartva.

– Hát te merre jártál? – kérdezett rá a mérnök.

– Gombát szedtem, hogy megmérgezsem vele a gyerekeket.

– Ne bolondozz már, mutasd azt a gombát!

– Nem mutatom meg – mondta, és egy utánozhatatlan fintort csinált az orrával –, mert a kosárban egy mérges rák van.

– Miféle rák, te szerencsétlen? Add ide a kosarat!

– Menjetek ti az anyátokéba!

Ez szavajárása volt Wilinek, ha magyarul beszélt, s ezt a helybeliek ugyanúgy tudták, mint azt is, hogy magyarul nem tud magázni, csak tege-

zöldni. Ezért ha magyar úri házakba vitte a lisztet, vagy ócskavasat szedett össze, csakis németül beszélhetett. Így leginkább csak a gyerekeket például a piacon, ha azok pusztán kedvtelésből elgáncsolták, vagy ha a szatócs kizavarta a boltból, mert hitelbe akart vásárolni.

– Wili – szólt most oda szokatlanul komoly hangon Sauer Jakab –, én megveszem magától a gombát is meg a rákot is. Mennyit kér érte?

– A rákot nem adom. Én fogtam, az enyém, de a gombát eladom.

Örömeben, hogy egy kis pénzhez jut, körülszaladta a két embert, szabad kezét úgy lengetve, mint madár a szárnyát, a másik karján meg a kosár repült vele együtt, akár a ringispíllal az ülőke. – A rákot nem adom, viszem a pincébe a békák közé – mondta.

– Wili, mutasd meg a rákot! – szakította félbe az örömtáncot járó vénlegényt Vécsei. Mert ha nem, elveszük tőled.

– Nem, azt nem! – ismételte Wili, s ahogy ezt kimondta, eltorzult az arca, úgyhogy az addigi vigyorgás helyére valamiféle gyűlölködő tekintet ült, szeme furcsán villogott, mintha mérgezett nyilak szálltak volna belőle. Vécseiről, aki jól ismerte Wilt, ezek a nyilak lepattogtak, de Sauert eltalálták. Te jó isten, ez még nekünk ugrik – gondolta, és félni kezdett tőle. Pedig dehogyan bántott volna bárkit is, csendes bolond volt Wili, akire még apró gyerekeket is rá lehetett volna bízni, ha merik a szülők. Csak rettenetesen érzékeny a sértésekre meg a fenyegetésekre, amelyből jutott neki bőven, főleg a heccelődni vágyó suhancoktól, de még az idősebbektől is. Ezért kerülte a kocsmákat, mert ott mindig belekötöttek. A fűzesben érezte igazán jól magát, ott, ahol senki sem látta, ahol nem érthette veszély. A töltés viszont már rejtegetett számára ilyesmit. Most is az jutott eszébe, hogy vagy két évvel ezelőtt éppen itt és így estefelé a fürdésből hazainduló legények arra akarták rávenni, tolja le a gatyáját, és mutassa meg a bunkóját, mert az a hír járta, senkinek sincs a városban akkora. Ellenkezett, de nekiestek, leteperték, eloldották a gatyája korcát, belenéztek a gatyájába, és csalódásuk miatt-e vagy csak az újabb hecc kedvéért, nem tudni, égő cigarettát dobtak bele. Úgy ugrált, mint egy sebzett vaddisznó, mert a cigaretta beszorult a gatyája szára és a lába közé, összesütögette a combját. Mint egy másik alkalommal a fenekét, amikor ugyancsak errefelé rávették, hogy meggyújtás a szellentését. Ez a játék Wilinek is tetszett. Letolta a gatyáját, nekítámaszkodott egy kidőlt fűzfatorzsnek, és amikor szellentett, a fiúk meggyújtották. Hátránézve ő is látta, milyen kékes lánggal ég. Hanem az ötödik vagy a hatodik kísérletnél, amikor már fogyott az erő, a láng elkapta a szőrzetét. Fájdalmasan, bőgve, mint mikor bivalyra tüzes vassal bélyeget nyomnak, rohant neki a víznek, bukdácsolva, míg az alsó lábszárára csúszott gatyaszét nem szakadt teljesen. A fiúk jót mulattak rajta, de látva a biciklin éppen ekkor érkező Pichlert, elszaladtak. A festő, aki csak az ordítást hallot-

ta, és látta, miként veti magát bele a vízbe Wili, leugrott a kerékpárról, és – mert a partról nem érte el az úszni nem tudó legényt – beugrott utána ruhástul. Könnyen húzta ki, a part szélén még sekély volt a víz. Ott álltak mindketten csuromvizesen, Wili egy szál anyjától örökölt pendelyben, ami alól kikandikált a szerszáma. Nézte Pichler a szerencsétlen Wilit, nem tudta eldönteni, sírjon-e vagy nevéssen rajta, de azt azon nyomban eldöntötte, megfesti ezt a jelenetet, ezt a félig mezítelen alsótestet meg ezt a mélyen megbántott szánalmas tekintetet, amelyben azonban már benne volt a megmentője iránti hála is. Azt persze még nem sejtette, hogy ez – bánat és öröm egyazon arcon! – örök témája marad.

De mit is kezdjen most vele, töprengett a festő, így csak nem engedheti útjára? Volt nála egy nagy, ócska ing, amibe az ecseteket törölte.

– Wili, bújj bele ebbe, aztán hazaviszlek a biciklin.

Wili nem ellenkezett. De az ingujjat előbb föl kellett hasítani, mert bár valóban bő vászoning volt, a lába szára mégsem fért bele a kéznek szabott helyre. Így ebben a tarka ing-gatyában ült Wili a bicikli rúdja. Hátra, a nagy csomagtartóra nem ülhetett, mert azon egy kis összecusukható festőálvány volt, egy stafeláj, rajta két vászon. Útközben abban maradtak, Wili másnap délelőtt eljön hozzá a műterembe, hogy ismét megfesse. Kap érte egy pálinkát.

A képet Székely igazgató vette meg, de kevesen láthatták, mert a hálószoba falára került. Nem szívesen vált meg tőle a festő, mert számára a kétségbeesés, a rimánkodás, a kín és a szenvedés volt ez, amely oltárra kívánkozna, ha a hívők nem lennének annyira szemérmesek. De Székely Sándor erőszakoskodott, és meg is fizette az árát, Pichler pedig arra gondolt, lesz még alkalma elcsalni Wilit, és akkor egy újabbat is készíthet róla.

Rákügyben még mindig folyt a harc, amikor Sauer, hogy véget vessen a kínos jelenetnek, és elérje célját, újabb ajánlatot tett: – Wili, figyeljen ide, én most kifizetem, úgy, ahogy megbeszéltük, de ne adja ide, hanem holnap délben hozza be a gimnáziumba. Schenk Henrikkel majd preparáltatjuk, és örökre ott marad a szertárban.

Az ajánlat, mert ez is valami olyannak tűnt, mint egykor Pichleré volt, tetszett neki. Beleegyezett. A rákot és a gombát végül Vécsei mérnök fizette ki, egy koronát nyomott Wili kezébe, de nem mulasztva el a kínálkozó alkalmat, hogy a tanár előtt hangsúlyozza: Legyen ez az én ajándékom a szertárnak.

– De aztán holnap ott legyél vele, mert különben én veszlek elő – kapcsolódott a beszélgetésbe a zsilipőr is, aki időközben ért oda, és némán hallgatta a beszélgetést.

– Itt ólálkodik ez mindig, csak azért tűrjük, mert elvette Isten az eszét – fontoskodott volna nyilván tovább is az őr, ha Vécsei le nem inti.

– Maga hallgasson, és végezze a dolgát. Elvitték már a halottat?
– Az imént ment el Kovács doktor úr, azt a szerencsétlent meg szekérral vitték be a szanatórium pincéjébe.

Sauer beleborzadt a hallottakba. Szerencsétlenség történt, egy hajóslegényt épp az a gőzös nyomta a kamra falához, amely ott pöfögött el előtte. S minderről egy szót se szólt a vízmérnök, pedig hát azért sietett a kapuhoz. Számára fontosabb az almanach, erről a szerencsétlenségről meg úgy beszél, mintha egyéb sem történt volna, mint mikor a ló anyonrúg egy kutyát.

– Hány hajó ment ma át a zsilipen? – kérdezte Vécsei a zsilipőrtől.

– Tizenkilenc, jelentem alásan, és az áteresztés új rendje szerint már a jövő héttől huszonötöt zsilipelünk naponta.

– Most aztán, míg tart a kampány, teljes készütség legyen, és betartani az előírásokat. Szigorúan. Érti?

– Igazgató úr, mindent megteszünk, hogy így legyen, most sem rajtunk múlott. A hajókötéllal minden rendben volt. Ha nem nyúl le érte, semmi baja sem történt volna. Hanem, ha megengedi, mennyi lesz a fizetésem a jövő héttől?

– A vízügyi társaság negyven koronát fizet, ehhez tesz hozzá tizenötöt a cukorgyár. Kap még egy mázsza cukrot is a kampány végén. A gátőrök meg plusz tízet és fél méter cukrot.

Az ór nagyon meg volt elégedve, s ennek jeléül olyan mélyen meghajolt a két indulni kész ember előtt, hogy még a sapkája is a porba esett. Gyorsan fölkapta.

Amikor elindultak, a lámpák már világítottak a túloldali villanytelepen meg a malomban. Az Erzsébet-liget terasza is fényben úszott. Útközben még váltottak néhány szót az almanachról, és így, amikor új házuk elé értek, Sauer nem érte váratlanul a mérnök meghívása: szombaton a feleségével együtt jöjjenek el vacsorára. Sauer az invitálást köszönettel elfogadta, mert úgy érezte, sorsuk összekovácsolódott, vagy legalábbis úgy találkozott, mint két egymásba csukódó vasajtó a zsilipen.

Másnap Wili pontosan délben ott volt a gimnázium előtt. Nem mert bemenni, Stein vette észre a tanári szobából, és azonnal meg is jegyezte: – Mit ögyeleg itt ez a Dummkopf? Sauer kiment érte az utcára. Befelé jövet a gyerekek a folyosón a fal mellé húzódva szinte sorfalat állva engedtek utat a tanárnak, s így a mögötte papucsba csoszogó Wilhelmnek is. Nem értették, mit keres ő a gimnáziumban, de kosarából ítélve sejtették, hozott valamit. Wili pedig boldogan vonult végig, mint valami ezredes a díszszázad előtt, s ismét eszébe jutott Pichler, az ő jóakarója, aki olyan egyenruhába öltöztette, hogy még a király is megcsodálta. – Ha nála szolgálhatnék – gondolta –, de engem még csak katonának sem vittek el, igaz, különb katonája vagyok

én Ófelségének, mint sok huszár. S valóban úgy érezte, ő az igazi katona, még ha Pichler póttartalékost csinált is belőle. Mert nélküle nem létezne az a kép. Meg volt győződve, ő fontosabb személy, mint a festő. Mindig boldog volt, ha erre gondolt, s most is csak akkor lepődött meg, amikor megbotolva majd orra esett, de ezúttal senki sem gáncsolta el, csak a szertár küszöbét nem vette észre, s majdnem beesett a terembe. Ez aztán valami, mondta magában, amikor körülnézett, és ámulva állt az ajtó mellett. Valóságos állatkertnek tűnt számára, amihez hasonlót soha életében nem látott. Legszívesebben még azt a mezei egeret is megsimogatta volna, amelyet Schenk Henrik olyan ügyesen mentett át állati túlvilágába, hogy azt várta, bármelyik pillanatban futásnak ered. Wili szája tátva volt, mint mindig, de zavart tekintetéből, amely vizenyős és zsíros volt egyszerre, mint a szalmiákszesz, amelyben éppen egy hermelin csontvázát zsíraltalanították, most igazi boldogság áradt. Lelke mélyén úgy örült, mint egy gyerek, amikor kifutni látja a bohócot a porondra. Kosara még a karján lógott, de Sauer biztatására, hogy nyugodtan nézzen körül, tett is néhány bizonytalan lépést a csontvázak, kitömött madarak és halak meg a formalinnal telt üvegedények között. A macska csontvázához már oda is merészkedett, sőt olyan közelről nézte a drótokkal összefogott csontokat, hogy a két fej már majdnem összeért. Schenk, aki figyelte Wili minden mozdulatát, horkantott ekkor egy nagyot, amitől úgy összerезzent, hogy pillanatok múlva már láthatóan nedves lett a nadrágja. Wili összevizezte magát.

– Henrik, Sie sind Esel. Hinaus! – kiáltott rá Jakob, és kezével olyan határozottan mutatta az utat kifelé, hogy a preparátor szó nélkül somfordált ki a szertárból.

– Wili, nyugodjon meg – mondta neki a tanár. – Üljön le.

Ezt sem volt könnyű elérni, mert Wiliben a gyönyörűséget legyőzte most a félelem. Valami különös csapdában érezte magát, legszívesebben menekült volna ő is.

Némán ültek néhány percig, és – bár nagyon zavarta nedves nadrágja – kezdett hozzászokni nem is ehhez a furcsa szertárhoz, hanem a tanárhoz, aki mintha ugyanannyi megértést tanúsítana iránta, mint Pichler. S jó volt, hogy nincs az az utálatos Henrik. Már a múltkor is valami visszataszítót érzett iránta, amikor a piacon a Haladást áruló rikkancs a következőket kiabálta: „Állatát, madarát kitömi Schenk Henrik, Överbász!” Schenk valóban överbász volt, Ú.-ba biciklivel karikázott át mindennap, miután állást kapott a gimnáziumban. Ennek a madár- és állattani preparatóriumnak pedig mág híre volt, s való igaz, az újságokban szinte minden héten ott volt a hirdetés, miszerint: „Az Ú.-i főgimnázium természetrajzi intézetének preparátora, Schenk Henrik elvállalja jutányos áron mindenféle madár és állat természetű kitömését. Felhívja a preparatóriumra a vadászvilág figyel-

mét, mely nemcsak hogy olcsó árban jut szép vadásztrófeákhoz, hanem egyúttal tudományos célt is szolgál, mert minden egyes beküldött madár és állat a főgimnázium Természettajzi intézetében tudományos vizsgálat alá kerül.” A tudományos vizsgálatot természetesen Sauer Jakab végezte, de őt nem zavarta, hogy ez a munka Schenk cégtáblája alatt történik. Csak Székely igazgatónak volt némi kifogása a reklámozás ellen, mert szerinte a gimnázium nevét kimondottan kulturális célokra kellene fölhasználni, de látva, az üzlet a gimnáziumnak is anyagi hasznot hoz, a tudomány nevében szemet hunyt fölötte. A friss vadhúson, özön és nyúlön leginkább pedig osztozkodott is Sauerrel, persze a zsírpapírba jól becsomagolt húst a szolga vitte el és adta át az igazgató feleségének, azzal, hogy erről Székely igazgató úrnak nem szabad tudnia. Nem is tudott róla, míg asztalhoz nem ült.

– Wili, mit gondol, él még az a rák? – kérdezte Sauer, miután úgy érezte, most már kellőképpen lecsillapodott.

– A rák olyan szívós, mint a teknős, elél az hetekig minden nélkül.

– Na, megnézzük akkor?

– De nem ütjük agyon...

– Nem, adunk neki egy akváriumot... Egy ilyen üvegedényt – magyarázta a tanár.

– De abba víz is kell.

– Hát majd hoz a kanálisról, jó?

Előbb a csápjai, lilás, szőrösnek tűnő tapogatói meredtek a szertár mennyezete felé a piszkos vászonkendőből, amelybe be volt csomagolva, aztán megjelent a potroha, s végül erős ollói. – A tarisznyarákok fajtájából való, legalább félkilós lehet – állapította meg magában Sauer. A rák ott ügyetlenkedett a preparatóriumi asztalon. Ekkor lépett be az igazgató.

A tanár szinte motorikus mozdulattal intett feléje, legyen csendben, ne szóljon, mert itt egy pillanat alatt mindent ellehet rontani. Fölismerve a helyzetet, Székely igazgató csak tekintetével érdeklődött, mi is történik itt. Hagyta, fejezzék be a beszélgetést. Sauer vizeskannát nyomott Wilhelm kezébe, aki indult a csatornára vízért.

– Látom, munkában van – mondta az igazgató amikor kettesben maradtak.

– Nézze, igazgató úr, itt a bizonyíték.

– Miféle bizonyíték?

– Tudom, nem fogadták el a dolgozatomat, amelynek egyetlen kis kitétele, egyetlen mondatrésze csupán, hogy a csatornában még ma is élnek rákok. Nagy doktor a polgári leányiskolából elfogadott írásában viszont pontosan az ellenkezőjét állítja. Hát íme, győződjön meg róla.

– Nézze, én ebbe nem szólhatok bele, tulajdonképpen nem is akarok. De mégis kötelességemnek érzem... A maga cikke ellen az a kifogás...

– ... hogy nem apellálok a nemzeti érzelmekre – vágott közbe türelmetlenül Sauer. – Csak konstatom, hogy van rák, mint szeder, vadkomló meg iszalag...

– Megértem az indulatait, magam is így reagálnék, de ezzel Stein kolléga van megbízva, én csak azt akarom, higgadtan készüljön föl a holnapi beszélgetésre, hallgassa meg az ő érveit is. Egyébként meg szeretném dicsérni munkájukat a szertárban. Eljön még a maga ideje is, ezt jegyezze meg.

Mi sem természetesebb, mint hogy Sauer nem tudott egyetérteni igazgatójával, de az igazgató lelke mélyéről feltörő jóindulatával és emberismeretével szemben tehetetlen volt. Most is lefegyverezve állt előtte, s elárvultan is ugyanakkor, mint egy vízbe lógó fűzfaág, amelynek nem adatott meg, hogy a csúcson nőjön ki, s a magasból fölényesen tekintsen le fuldokló testvéreire. Olyan tehetetlennek érezte magát, mint az előtte kalimpáló rák.

Mindkettejük tekintete a rákot követte.

– Hol fogta ezt a Wili? – kérdezte az igazgató.

– Tegnap este a kiscsatornán.

– Tudja, hogy van egy képem erről a Wilhelm gyerekről? Erőteljes kép. Legalábbis számomra. Lírai. Remény és szeretet ül az arcán, együtt a kétségbeeséssel és a fájdalommal. Szóval egyszerre lírai és balladai is. Ha érdekli, megmutatom. Egyébként hallotta, mekkora sikere van Pichlernek Pesten? Hát, kérem szépen, kinevezték a Művészház vezetőségébe. Azt olvasom, tavaszra lesz az új épületük avatója, és ő ott előkelő helyet fog kapni Rippl-Rónai mellett.

Meg kellene hívni őket ide, a kaszinóba, állítsanak ki, villant át az agyán Sauernek. Lássuk, kikkel helyezték egy vonalba.

– Tudja, mit, fölutazhatnánk a megnyitóra – mondta tovább az igazgató.

– Megtisztelő az igazgató úr ajánlata, de tudja, a feleségem...

– Látja, erről egészen megfeledeztem, hiába, öregember ilyesmire már nem gondol. És fiút vagy lányt szeretne?

Mielőtt erre a megválaszolhatatlan kérdésre megpróbált volna bármi feleletet adni, Wili és Henrik lépett be a terembe, a vizet hozták. Beöntötték a nagy akváriumba, Sauer pedig íróasztalánál egy ragasztócédulára ráírta tussal: „Wilhelm-rák, 1912”.

(Folytatjuk)